

Sudijski pomoćnici - Neprimetni, ali bitni za funkcionisanje sudova

Ko su sudijski pomoćnici?¹

Sudijski pomoćnici su diplomirani pravnici sa položenim pravosudnim ispitom, koji rade u sudovima Republike Srbije, spadaju u sudsko osoblje i nalaze se u režimu državnih službenika. Samim tim, na zasnivanje radnog odnosa sudijskih pomoćnika i na njihova, prava, obaveze, stručno usavršavanje, ocenjivanje i odgovornosti primenjuje se zakon koji uređuje službeničko pravo - Zakon o državnim službenicima.² Pored navedenog zakona, propisi koji uređuju njihov status, položaj, poslove i plate su Zakon o uređenju sudova,³ Zakon o platama državnih službenika i nameštenika⁴ i Sudski poslovnik.⁵ Iz činjenice da su sudijski pomoćnici državni službenici, proizlazi da su oni podređeni izvršnoj vlasti. Međutim, po mestu rada i po vrsti poslova koje obavljaju, pripadaju sudskoj vlasti. Iz navedenog se odmah može zaključiti da se sudijski pomoćnici nalaze u neadekvatnom i neprirodnom pravnom položaju.

Koje poslove obavljaju sudijski pomoćnici?

Sudijski pomoćnici su glavni saradnici sudija u sprovođenju pravde. Poslovi koje obavljaju služe da rasterete sudije od svih nesudijskih poslova. Međutim, sudijski pomoćnici nisu administrativni radnici, iako deo njihovih poslova jeste administrativno-tehničke prirode. Sudijski pomoćnici rade pretežno stručne poslove, koji su mnogo bliži sudijskom poslu, nego poslovima ostalog sudskog osoblja. Sudije sude (donose odluke u predmetima), ali veliki broj predmeta prođe kroz ruke sudijskih pomoćnika i oni urade veliki broj poslova vezanih za suđenje i predmete. Najbitniji posao sudijskih pomoćnika je izrada nacrtu sudskih odluka. Ti nacrti odluka nekad jesu samo skice koje sudije koriguju ili dopune, a nekad su nacrti toliko dobro uradjeni da postanu konačna verzija odluke. Ovo potonje je svakako poželjnije. Pored izrade nacrtu odluka i ostale radnje vezane za predmete (poput: razvrstavanja predmeta i pripreme istih za suđenje, analize relevantnih pravnih propisa, proučavanja pravnih pitanja, izrade nacrtu pravnih shvatanja, pisanja referata za sudiju izvestioca, upoređivanja sudske prakse, pisanja sentenci i sl.) su delo sudijskih pomoćnika. U određenim sudovima sekretar suda, portparol, ovlašćeno lice za postupanje po zahtevima za pristup informacijama od javnog značaja, odnosno zaštitu podataka o ličnosti često dolazi iz redova sudijskih pomoćnika. Sudijski pomoćnici rade u raznim odeljenjima suda, poput pripremnog odeljenja ili odeljenja sudske prakse. Često istovremeno vrše različite poslove i razne dodatne poslove unutar suda. Poslovi su, kao što vidimo, raznovrsni. U zavisnosti od volje nadzornog sudije i umeća sudijskog pomoćnika, određeni poslovi se vrše sa većom ili manjom dozom samostalnosti. Sudovi naše

¹ Više o sudijskim pomoćnicima vid. Stefan Gojković, „*Ko su sudijski pomoćnici u Republici Srbiji?*“, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, 4/2022, Novi Sad 2022, 1119-1141, https://zbornik.pf.uns.ac.rs/wp-content/uploads/2023/02/doi_10.5937-zrpfns56-41844.pdf, 6. avgust 2024. godine.

² *Službeni glasnik RS*, br. 79/05...142/22.

³ *Službeni glasnik RS*, br. 10/23.

⁴ *Službeni glasnik RS*, br. 62/06...14/22.

⁵ *Službeni glasnik RS*, br. 110/03...18/22.

zemlje su pretežno opterećeni velikim brojem (prilivom) predmeta⁶ i taj broj, kao što pogađa nosioce sudijske funkcije, pogađa i sudijske pomoćnike. U kombinaciji sa činjenicom da u određenim sudovima postoji manjak sudijskih pomoćnika (odnosno postoje upražnjena radna mesta) može se zaključiti i da su sudijski pomoćnici često preopterećeni količinom posla.

U kom smislu su neprimetni?

Javnost (stručna, a pogotovo opšta) je slabo upoznata sa time koliko su sudijski pomoćnici i poslovi koje oni obavljaju značajni za funkcionisanje sudova i pravosuđa u celini. Iz sadržine (nacrt) odluke često se ne vidi da je to delo sudijskog pomoćnika. Izrađivač nacrt odluke se može saznati tek na osnovu internih evidencija suda ili mesečnih izveštaja o radu, koje su sudijski pomoćnici dužni da popunjavaju. U nekim sudovima, u sudskim odlukama, navedeni su sudijski pomoćnici, ali „kao zapisničari“, pa isto može stvoriti i zabunu o njihovoj ulozi. Određen broj poslova sudijskih pomoćnika je totalno nevidljiv, a itekako su nužni poslovi i oduzimaju veliki broj radnih sati sudijskih pomoćnika, poput rada u informacionim sistemima, te razni tehnički ili pripremni poslovi. Navedeno treba imati u vidu kod ocene rada sudijskog pomoćnika, jer nacrt odluka (koji se koliko - toliko evidentiraju), iako najbitniji, nisu jedini posao sudijskog pomoćnika. Vrlo često ostane nepoznato koliki je doprinos sudijskog pomoćnika u određenom predmetu, pa čak i kada je doprinos sudijskog pomoćnika pretežan. Tu činjenicu zna samo sudijski pomoćnik i sudija čiji je predmet, a ostane nepoznata čak i drugom sudiji ili zaposlenima u istom sudu. Određene sudije ponosno ističu rad svog sudijskog pomoćnika (što svakako treba da imponuje i svakom sudiji, budući da je sudija, manje ili više, uticao na izgradnju svog sudijskog pomoćnika), dok druge pak ne otkrivaju svoje vredne (sa)radnike. Pored toga i zakonsko svrstavanje sudijskih pomoćnika u državne službenike pogoduje da sudijski pomoćnici zaista i budu - neprimetni ljudi u sudovima. Potrebno je prepoznati ih kao posebnu kategoriju zaposlenih u pravosuđu i hitno ih izmestiti iz neprirodnog režima državnih službenika u kom se trenutno nalaze.

Kolike su plate sudijskih pomoćnika?

Nažalost, postoje sudijski pomoćnici koji volontiraju u nekim sudovima u našoj zemlji. Oni imaju radne obaveze poput svakog drugog sudijskog pomoćnika, ali nemaju nikakva prava iz tog odnosa (koji se ne može definisati kao radni odnos), nemaju nikakvu radnopravnu zaštitu i najgoraznije od svega - nisu plaćeni za svoj rad. Dakle, lice koje završilo Pravni fakultet, odradilo pripravnički staž, kao uslov za pravosudni ispit (pritom je velika verovatnoća da je i pripravnički staž odrađen bez novčane naknade - volonterski) i položilo pravosudni ispit, je često usmereno na taj volonterski put. Odnosno, jedino može da započne karijeru u pravosuđu tako što volontira mesecima.⁷ Postoje i primeri po sudovima gde je volontiranje trajalo i po nekoliko godina. Svako mora biti plaćen za svoj rad. Ova pojava sudijskih pomoćnika volontera treba da

⁶ Pa je tako npr. u Upravnom sudu u toku 2021. i 2022. godine došlo do velikog porasta predmeta sa osnovom spora „čutanje uprave“, dok je toku 2023. godine primljeno čak 61794 predmeta ove vrste, uz preko 15000 predmeta druge vrste („U“ materija i ostalo), *Godišnji izveštaj o radu Upravnog suda po materijama za period od 1. januara do 31. decembra 2023. godine*, Bilten sudske prakse Upravnog suda (ur. Stevo Đuranović), br. 10, 44.

⁷ Vid. Đorđe Prpa, „Volontiranje u pravosuđu“, <https://asocijacijaasp.com/wp-content/uploads/2023/09/Djordje-Prpa-Volontiranje-u-pravosudju.pdf>, 6. avgust 2024. godine.

bude ukinuta (izričito zabranjena) i to ne na način da se ovi ljudi „pošalju na ulicu“, već da se isti prevedu u radni odnos, saglasno važećim propisima.

Iako je doprinos sudijskih pomoćnika za sprovođenje pravde, funkcionisanje i efikasnost sudova veliki, njihove plate⁸ su niske. Plate sudijskih pomoćnika u početnom zvanju (zvanju savetnika) su niže od prosečne plate u Republici Srbiji. Imajući u vidu podatke sa internet stranice Zavoda za statistiku Republike Srbije,⁹ u maju 2024. godine, npr. ta razlika je iznosila preko 19.000,00 dinara. Kako se osnovica, od koje zavisi plata, menjala trenutna razlika i jeste manja, odnosno situacija je bolja od situacije iz npr. decembra 2023. godine, gde je ova razlika iznosila preko 21.000,00 dinara. Svakako i sa tim blagim povećanjima osnovice, plata sudijskih pomoćnika je neadekvatna njihovom stepenu obrazovanja, poslovima i ulozi koju imaju u sudovima naše zemlje. Kako je posao sudijskih pomoćnika u bliskoj vezi sa sudijskim, pravično bi bilo da se i plata uredi na taj način, u smislu da plata sudijskih pomoćnika bude u procentualnom iznosu od sudijske plate u sudu u kom sudijski pomoćnik radi. Navedeni sistem plata bio bi i najlogičnije rešenje problema plata budući da su sudija i sudijski pomoćnik jednog suda u istoj „situaciji“, jednako ih pogadjaju broj predmeta suda, nadležnost suda i količina posla. Plata je, svakako ključan faktor koji utiče na motivaciju sudijskih pomoćnika. Viša plata utiče na produktivnost i zadovoljstvo poslom, jača finansijsku sigurnost i smanjuje stres.

Ostali zaposleni sudovima?

Pored sudijskih pomoćnika u sudsko osoblje spadaju sudijski pripravnici i sudska administracija (u koju se mogu svrstati i izvršioци tehničkih, odnosno pratećih poslova). Najveći broj sudijskih pomoćnika dolazi iz redova sudijskih pripravnika i sudijskih pripravnika volontera. Zakon o uređenju sudova propisuje mogućnost da diplomirani pravnici, radi sticanja radnog iskustva i uslova za polaganje pravosudnog ispita, mogu biti primljeni u sud, bez zasnivanja radnog odnosa.¹⁰ Ono što je realnost je da je najveći broj sudijskih pripravnika upravo u volonterskom statusu i potrebno je da najmanje dve godine faktički rade bez plate, kako bi stekli uslov za polaganje pravosudnog ispita. Javni konkursi za (plaćene) sudijske pripravnike¹¹ se nedovoljno često raspisuju, dok je broj predviđenih mesta na tim konkursima nedovoljan za prevođenje svih sudijskih pripravnika volontera u radni odnos (pri čemu treba imati u vidu da se svaki diplomirani pravnik, koji ispunjava opšte uslove za rad u državnim organima, može prijaviti na taj javni konkurs). Podaci do kojih je došla „Asocijacija sudijskih pomoćnika“ ukazuju da je u periodu od četiri godine došlo do osetnog pada broja sudijskih pripravnika i sudijskih pripravnika volontera u sudovima. Na tu pojavu svakako utiče velika verovatnoća da će pripravnik u sudu biti u statusu volontera, pa se mladi odlučuju za obavljanje pripravničkog staža na drugim mestima (gde bi bili plaćeni). Kako se veliki broj sudijskih pripravnika (i volontera), nakon uspešno položenog pravosudnog ispita, odlučuje da karijeru nastavi kao sudijski pomoćnik, osetan pad broja sudijskih pripravnika može imati za posledicu da u budućnosti bude manje i sudijskih pomoćnika.

⁸ Iznos osnovne plate sudijskih pomoćnika se dobija množenjem osnovice, koja je propisana Zakonom o budžetu i koeficijenta, koji zavisi od zvanja i platnog razreda sudijskog pomoćnika i koji koeficijent je propisan Zakonom o platama državnih službenika i nameštenika.

⁹ <https://www.stat.gov.rs/sr-latn/vesti/statisticalrelease/?p=15224&a=24&s=2403?s=2403>, 6. avgust 2024. godine.

¹⁰ Zakon o uređenju sudova, čl. 69.

¹¹ Na sajtu Ministarstva pravde je najavljeno da će javni konkurs za 130 sudijskih pripravnika biti raspisan u septembru 2024. godine, <https://www.mpravde.gov.rs/sr/vest/43761/uskoro-konkurs-za-sudijske-i-tuzilacke-pripravnike.php>, 4. avgust 2024. godine.

Sudsku administraciju čine državni službenici i nameštenici koji su zaposleni na administrativnim, tehničkim, računovodstvenim, informacionim i ostalim pratećim poslovima. To su upisničari, zapisničari, daktilografi, administrativni tehničari u pisarnici, računovodstveni službenici, sudska straža, ekspeditori pošte, dostavljači, sistem administratori, informatičari, statističari, arhivari, vozači, ekonomi, šefovi ovih sektora i sl. Radi se o velikom broju lica koja rade raznovrsne poslove koji su bitni za funkcionisanje sudova. Određeni zaposleni spadaju u državne službenike, dok drugi spadaju u nameštenike, pa se njihove plate razlikuju (saglasno Zakonu o platama državnih službenika i nameštenika), iako određene grupe zaposlenih suštinski vrše poslove slične složenosti i vrste. Svakako, iznos plata napred navedenih zaposlenih u sudovima je nizak, daleko bliži minimalnoj plati u našoj zemlji, nego prosečnoj.

Iako ne vrše poslove u sudovima, postoji kategorija zaposlenih u pravosuđu čiji je status, pravni položaj i značaj veoma srodan sudijskim pomoćnicima. Radi se o javnotužilačkim pomoćnicima. Regulisani su Zakonom o javnom tužilaštvu,¹² te Pravilnikom o upravi u javnim tužilaštvima.¹³ Na radne odnose, prava i obaveze, kao i u slučaju sudijskih pomoćnika, primenjuju se odredbe Zakona o državnim službenicima. Svrstani su u osoblje u javnom tužilaštvu¹⁴ i njihovi poslovi se sastoje od: pružanja pomoći glavnom javnom tužiocu i javnom tužiocu, izrađivanja nacrti akata, primanja na zapisnik prijava, podnesaka, te izjava građana, odnosno samostalno ili pod nadzorom vršenja poslova predviđenih zakonom i drugim propisom. Imaju ovlašćenje da vrše radnje u postupku za krivično delo za koje je propisana kazna zatvora do pet godina, odnosno u postupku za krivično delo za koje je propisana kazna zatvora do osam godina (ako se radi o tužilačkom pomoćniku višeg zvanja).¹⁵

Zaključak

Kao što je već rečeno sudijski pomoćnici nisu administrativno osoblje, već se radi o stručnom kadru koji je važan za funkcionisanje sudova. Nažalost, stiče se utisak da se ne primećuje koliki je njihov značaj. Značaj sudijskih pomoćnika proizlazi iz vrste i količine poslova koje obavljaju u sudovima, a što bitno doprinosi efikasnosti sudova. Njihov pravni položaj je neadekvatan iz razloga što su svrstani u državne službenike. Iz tog neadekvatnog pravnog položaja proizlaze i drugi problemi koji ih direktno pogađaju. Na prvom mestu tu su niske plate, koje itekako utiču na smanjeno interesovanje mladih pravnika za karijeru u pravosuđu i na odliv postojećeg stručnog kadra iz pravosuđa naše zemlje. Niske plate i postojanje volontiranja u pravosuđu dovode do toga da pravosudne profesije postaju nepoželjne. Kako će u budućem periodu veliki broj sudija otići u penziju, postavlja se pitanje: „Ko će nam suditi?“

Potrebno je motivisati sudijske pomoćnike da ostanu u pravosuđu. Ovo posebno imajući u vidu da su sudije velikom većinom nekadašnji sudijski pomoćnici.¹⁶ Sudijski pomoćnici su ljudi koji su izabrali sud kao mesto gde žele da grade karijeru i u kom su često proveli ceo radni vek (još od pripravničkih dana). Ljudi koji praktično pravničko znanje stiču direktno na izvoru

¹² *Službeni glasnik RS*, 10/23.

¹³ *Službeni glasnik RS*, 110/09...57/19.

¹⁴ Koje čine još i javnotužilački pripravnici, državni službenici i nameštenici zaposleni na administrativnim, tehničkim, računovodstvenim, informacionim i drugim pratećim poslovima značajnim za javno tužilaštvo.

¹⁵ Zakonik o krivičnom postupku, *Službeni glasnik RS*, br. 72/11... 62/21-odluka US, čl. 48.

¹⁶ Vid. Marko Nikolić, „Značaj izuzimanja sudijskih pomoćnika iz režima državnih službenika“, <https://asocijacijaasp.com/wp-content/uploads/2023/09/Marko-Nikolic-Znacaj-izuzimanja-sudijskih-pomocnika-iz-rezima-drzavnih-sluzbenika.pdf>, 6. avgust 2024. godine.

prava i koji rade poslove slične sudijskim, a kojima doprinose sprovođenju kvalitetnije i efikasnije pravde.

Blagi pomak, bar što se tiče osvetljavanja problema sudijskih pomoćnika, učinjen je donošenjem Strategije ljudskih resursa u pravosuđu za period 2022-2026. godine,¹⁷ u kojoj je, između ostalog, konstatovano da su sudijski pomoćnici u neadekvatnom (pravnom i materijalnom) položaju. Takođe je ukazano da neresavanje tog problema dovodi do smanjenog interesovanja mladih pravnika za rad u sudovima, kao i odliva stručnog kadra, a što negativno utiče na celokupan rad sudova. Stoga, radi opšteg interesa srpskog pravosuđa, potrebno je učiniti sve da Strategija ne ostane mrtvo slovo na papiru.

Pre svega, treba, u najskorijem roku, doneti *lex specialis*, poseban zakon koji će urediti položaj sudijskih pomoćnika na drugačiji i bolji način nego što je sada.¹⁸ Kako već faktički jesu posebna kategorija zaposlenih u pravosuđu, tako ih treba i pravno regulisati. Kako su nesporno bitni za funkcionisanje sudova, tako ih treba i tretirati. Imajući u vidu ulogu i prirodu poslova sudijskih pomoćnika, pravilnije bi bilo da oni pređu u nadležnost Visokog saveta sudstva. U predstojećem zakonu potrebno je detaljno urediti prava i dužnosti sudijskih pomoćnika, definisati njihove poslove, promeniti i poboljšati sistem plata (vezati platu sudijskih pomoćnika za sudijsku platu u istom sudu), kao i izričito zabraniti volontiranje.

***Ovaj tekst je prvobitno objavljen dana 8. avgusta 2024. godine u okviru USAID-ovog, projekta Pravda za sve - Otvorena vrata pravosuđa i dostupan je putem linka:**

<https://www.otvorenavratapravosudja.rs teme/ostalo/sudijski-pomocnici-neprimetni-ali-bitni-za-funkcionisanje-sudova>.

¹⁷ *Službeni glasnik RS*, br. 133/21.

¹⁸ Novim zakonskim rešenjima potrebno je urediti i pravni položaj ostalih zaposlenih u pravosuđu: sudijskih (javnotužilačkih) pripravnika, javnotužilačkih pomoćnika, ostalog osoblja u sudovima i tužilaštvima, budući da se svi navedeni nalaze u neadekvatnom režimu državnih službenika. Da je navedeno u planu ukazuju prelazne i završne odredbe Zakona o uređenju sudova, kao i Zakona o javnom tužilaštvu. Međutim, u trenutku pisanja ovog teksta (godinu i po dana nakon stupanja na snagu navedenih zakona) nema javno dostupnih informacija da je išta urađeno po tom pitanju.